
IX.

Dodaci

—

TRINAEST NAČELA DJELOTVORNOG TRETMANA OVISNOSTI O DROGAMA

Znanstvena istraživanja tijekom više od dva desetljeća urodila su skupom temeljnih načela koja obilježavaju djelotvoran tretman zlorabe droga. Tih 13 načela, iscrpno opisanih u na novim istraživanjima temeljenom vodiču časopisa NIDA: *Principi tretmana ovisnosti o drogama, na istraživanjima temeljen Vodič* (NIDA NOTES, Vol. 14. Nr. 5), su:

Niti jedan pojedinačan oblik tretmana nije primjeren svim osobama. Od odlučujuće je važnosti prilagoditi uvjete tretmana, tip intervencije i pristup liječenju problemima i potrebama svakog pacijenta napose.

Nužno je da tretman bude lako dostupan. Budući da ovisnici o drogama mogu biti neodlučni u pogledu svog ulaska u tretman, od presudne je važnosti da se iskoristi prilika za liječenje kad su oni za to spremni. Kandidati za tretman se mogu izgubiti ako tretman nije odmah raspoloživ ili lako dostupan.

Djelotvoran tretman prati višestruke probleme ovisnika (ne samo njegovo uzimanje droge). Tretman mora ciljati kako na pacijentovo uzimanje droga tako i na prateće medicinske, psihološke, socijalne, profesionalne i legalne probleme.

Tretman treba biti fleksibilan i u stanju procijeniti tekuće potrebe pacijenta, koji se mogu mijenjati tijekom tog procesa.

Primjereno trajanje tretmana je od iznimne važnosti za njegovu djelotvornost. To trajanje ovisi o individualnim potrebama. Za većinu pacijenata, početak značajnijeg poboljšanja postiže se nakon 3 mjeseca liječenja. Dodatni tretman može donijeti daljnje poboljšanje. Programi bi trebali uključivati i strategije kojima se prevenira pacijentovo prerano napuštanje tretmana.

Individualno i/ili grupno savjetovanje kao i druge bihevioralne terapije su ključne komponente djelotvor-

nog tretmana ovisnika. U terapiji pacijenti osnažuju motivaciju, uče vještine kako se oduprijeti uzimanju droga, zamjenjuju aktivnost uzimanja droge s drugim, konstruktivnijim i njima vrijednim aktivnostima, te poboljšavaju vještine uspješnog rješavanja problema. Bihevioralnom terapijom pospješuju se također i međuljudski odnosi.

Medikamentozno liječenje predstavlja važan element tretmana za mnoge pacijente, osobito kad je ono pridruženo savjetovanju i drugim oblicima bihevioralne terapije. Metadon i levo-alpha-acetylmethadol (LAAM) pomažu ovisnicima o opijatima stabilizirati živote i smanjiti uzimanje droga. Naltrexone je djelotvoran za neke opijatske ovisnike i određene pacijente s popratnom ovisnošću o alkoholu. Nikotin flasteri ili žvakaća guma, ili pak neka oralna medikacija kao npr. bupropion, mogu pomoći osobama ovisnim o nikotinu.

Kod ovisnika (ili drugih osoba koje zlorabe droge), s koegzistentnim duševnim poremećajima, treba na integralan način tretirati oba poremećaja. Budući da se takvi poremećaji često javljaju kod jedne te iste osobe, pacijenti koji se jave radi tretmana jednog poremećaja trebaju biti procijenjeni i tretirani u oba.

Medicinska detoksifikacija je tek prva etapa tretmana ovisnika i ona, sama po sebi, malo može utjecati na promjene dugoročnog uzimanja droga. Takva detoksifikacija liječi akutne fizičke simptome sustezanja, a kod određenih osoba ona je preteča djelotvornom tretmanu ovisnosti o drogama.

Kako bi bio djelotvoran, tretman ne mora neizbježno biti voljan. Sankcije ili privola obitelji, situacija na poslu ili sustav kriminalne policije mogu osjetno povećati broj zahtjeva za tretmanom i produžiti vrijeme boravka te izgled za uspjeh.

Tijekom tretmana obavezan je neprekidan nadzor mogućeg uzimanja droge. Praćenje uzimanja droga i alkohola tijekom liječenja (npr. kontrolom urina) može pomoći pacijentima oduprijeti se žudnji za ponovnim uzimanjem. Takvim praćenjem također možemo dobiti rani uvid u stvarno uzimanje droga, a time i osnovu za usklađivanje tretmana.

Programi tretmana trebaju pribaviti podatke o HIV/AIDS infekciji, B i C hepatitisu, tuberkulozi i ostalim zaraznim bolestima, kao i pružiti savjetovanje sa svrhom da pacijentima pomognu preinačiti ili odbaciti ona ponašanja koja njih same ili druge izlažu riziku infekcije. Savjetovanja mogu pomoći jednima izbjegavati visokorizična ponašanja a drugima, već zaraženima, nadzirati bolesti.

Oporavak od ovisnosti o drogama može biti dugotrajan proces i često zahtijeva višestruke epizode liječenja. Kao i kod drugih kroničnih bolesti, recidivi se mogu javljati tijekom ili nakon uspješnih epizoda tretmana. Sudjelovanje u potpornim programima samopomoći, za vrijeme i nakon tretmana, često pomaže u održavanju apstinencije.

Slavko Sakoman
Društvo bez droge?

Slika 10. Podjela sredstava ovisnosti, njihova uporaba, zloporaba i djelovanje

Droga	"Ulični" naziv	Medicinska upotreba	Trajanje djelovanja	Način uporabe	Mogućí učinci	Efektí, predoziranja	Znaci apstinencijske krize
Narkotici	opijum			analgetik			
	morfin	morfin, pectoral sirup		analgetik			
	kodoin	kodoin	3-6 sati	analgetik			
	heroin	hors, dop, žuto		u fazi ispitivanja	euforija	sporo i plitko disanje, konvulzije, koma i moguća smrt	suze oči, curenje nosa, žutevanje, gubitak teka, iritabilnost, tremor, panika, trnci, znojenje, mučnina
	hidromorfon	dilauidid		analgetik			
	meperidin (petidin)	demerol, pethadol		analgetik			
	metadon	dolophine, methadone, methadose	12-24 sata	analgetik, zamjena za heroin			
	ostali narkotici	hep	varijabilno	analgetik			
	barbiturati		1-16 sati	anestetik, miorelaksans, sedativ, hipnotik			
	metakvalon			ne koristi se	oralno		
Psihodropsori	ativan, Azene, clonopin, dalmane, diazepam, librium, serax, transxene, valium, verstran	apac	4-8 sati	sedativ, miorelaksans, hipnotik	oralno injektiranjem	dezorijetranost, pijano ponašanje bez alkoholnog zadaha	plitko disanje, hladna i blijeda koža, proširene zjenice, slab i brzi puls, koma, moguća smrt
	drugi psihodropsori	equanil, ...		sedativ, hipnotik			
	kokain	koka, bijelo	1-2 sata	lokalna anestezija	o, i, p, s		
	amfetamini	eks, eki, kemija					
	phenmetrazine	preludin	2-4 sata	hiperkinetza, narkolepsija, kontrola težine	oralno injektiranjem	povećana budnost, ekscitiranost, euforija, povećani puls i tlak, nesаница, gubitak teka	agitiranost, povećanje tjelesne temperature, halucinacije, konvulzije, moguća smrt
	metamfetamin?	SPEED					
	LSD	lseregicka, kiselina, dietilamid			oralno		
	meskalin i pejotl	trip, acid	8-12 sati	ne koristi se	oralno injektiranjem	iluzije i halucinacije, slaba percepcija vremena i prostornih veličina	apstinencijski sindrom nije zabilježen
	varijante amfetamina	ecstasy, BOMBON					
	phenacyclidine	PCP, andeoski prah	do nekoliko dana	anestezija u veterini	o, i		
Halucinogeni	drugi halucinogeni	svete gljive	varijabilno	ne koristi se			
	marihuana	trava, joint, žiža, grass, dim, marica		u fazi ispitivanja			
	tetrahidrokanabinol	THC	2-4 sata	ne koristi se	P, o	euforija, povećanje apetita, dezorijetirano ponašanje psihoza	nesаница, hiperaktivnost, ponekad gubitak teka
Kanabis	hašiš	haš, šit		ne koristi se			
	ulje hašiša			ne koristi se			
Organska otapala	inhalanti	benzin, ljepljo, lak za kosu, dezodoransi, boja u spreju, razjedivač boje	30 minuta	ne koristi se	inhaliranjem	euforija, glavobolja, mučnina, vrtoglavica, gušenje, anemija, mogući udar, iznenadna smrt	nesаница, povećanje teka, depresija, iritabilnost, glavobolja
							o - oralno, i - injektiranjem p - pušenjem, s - snifanjem

- Tablica 1. Usporedba zloporabe droga u 1995. i 1999. za 30 europskih država i SAD.
- Tablica 2. Raširenost uporabe droge među srednjoškolcima iz različitih hrvatskih regija u %, 1998.
- Tablica 3. Postotak učenika koji su uzimali različita opojna sredstva u zadnjih 12 mjeseci, prema razredima (1998.).
- Tablica 4. Postotak učenika prema razredima koji su naveli da su uzimali drogu jednom ili više puta (1998.).
- Tablica 5. Prvodošli pacijenti, po godinama dolaska, od početka rada Centra za ovisnosti pri KB "Sestre milosrdnice" do 1990., prema kriteriju opijata kao glavnog ili prvog sporednog sredstva.
- Tablica 6. Prvodošli pacijenti s prebivalištem u RH za razdoblje 1990.-2000., u Centru za ovisnosti.
- Tablica 7. Distribucija prvodošlih pacijenata u Centru za ovisnosti, po mjesecima, za razdoblje 1998.-2000.
- Tablica 8. Postotak ovisnika o opijatima u Centru za ovisnosti, s obzirom na prvo sredstvo ovisnosti koje su ikad uzeli, za razdoblje 1990.-2000.
- Tablica 9. Omjer svih ženskih i muških prvodošlih pacijenata iz Hrvatske za razdoblje 1990.-2000.
- Tablica 10. Omjer ženskih i muških heroinskih prvodošlih pacijenata iz Hrvatske za razdoblje 1990.-2000.
- Tablica 11. Omjer ženskih i muških opijatskih prvodošlih pacijenata s prebivalištem u gradu Zagrebu za razdoblje 1990.-2000.
- Tablica 12. Broj bolnički i ambulantno liječenih ovisnika (MKB IX, F11.-F19.), broj liječenja, broj novootkrivenih (prvi put registriranih), te posebno novootkrivenih ovisnika opijatnog tipa u Hrvatskoj u razdoblju od 1976. do 1999.
- Tablica 13. Ukupan broj svih klijenata zajedno, te posebno opijatskih ovisnika liječenih od osnutka Centara za ovisnosti u Hrvatskoj do kraja 2000. (pojedina osoba u čitavom promatranom razdoblju bilježi se samo jednom).
- Tablica 14. Broj bolničkih liječenja ovisnika u 1999.
- Tablica 15. Broj osoba s prebivalištem u četiri navedena grada, liječenih do sada radi zloporabe droga u nadležnim Županijskim centrima.
- Tablica 16. Dosad registrirano opijatskih pacijenata u RH, distribucija po županijama.
- Tablica 17. Prvodošli ovisnici iz grada Zagreba i Zagrebačke županije u Centar za sprječavanje i izvanbolničko liječenje ovisnosti za razdoblje 1990.-2000.
- Tablica 18. Prvodošli pacijenti u Centar za sprječavanje i izvanbolničko liječenje ovisnosti iz četiri grada Zagrebačke županije.
- Tablica 19. Prijavljene, optužene i osuđene punoljetne osobe za kazneno djelo zloporabe opojnih droga iz čl. 173. st. 1. Kaznenog zakona (posjedovanje opojnih droga) za razdoblje 1996.-1999..
- Tablica 20. Prijavljene maloljetne osobe za kazneno djelo zloporabe opojnih droga iz čl. 173. Kaznenog zakona za razdoblje 1996.-1999.
- Tablica 21. Prijavljene, optužene i osuđene punoljetne osobe za sve modalitete kaznenog djela zloporabe opojnih droga iz čl. 173. Kaznenog zakona, koji se odnosi na zloporabu droga, za razdoblje 1991.-1999..

- Tablica 22. Pregled ovisnika prema vrstama droga (razdoblje od 1. 1. do 31. 12. 1999.).
- Tablica 23. Pregled osoba lišenih slobode – ovisnika o psihoaktivnim drogama (razdoblje od 1. 1. do 31. 12. 2000., te na dan 31. 12. 2000.) u odnosu na kaznena djela.
- Tablica 24. Pregled osuđenih osoba – ovisnika o psihoaktivnim drogama – upućenih na izdržavanje kazne u razdoblju od 1991. do 31. 12. 1999.
- Tablica 25. Ovisnici iz RH tretirani u nevladinim organizacijama, terapijskim zajednicama (TZ) u 2000. (podaci prikupljeni dana 31. 12. 2000.).
- Tablica 26. Svi ambulantno liječeni pacijenti koji su tretirani jednom ili više puta tijekom 2000. u Centru za sprječavanje i izvanbolničko liječenje ovisnosti.
- Tablica 27. Distribucija svih pacijenata Centra u 2000. prema glavnom sredstvu.
- Tablica 28. Distribucija opijatskih pacijenata prema tretmanu koji je bio provodan pri zadnjem dolasku u Centar.
- Tablica 29. Distribucija opijatskih pacijenata prema zlorabi glavnog sredstva pri zadnjem dolasku u Centar.
- Tablica 30. Distribucija pacijenata koji ne uzimaju opijate prema zlorabi glavnog sredstva pri zadnjem dolasku u Centar.
- Tablica 31. Opijatski pacijenti s obzirom na rezultat testa za Hepatitis B.
- Tablica 32. Opijatski pacijenti s obzirom na rezultat testa za Hepatitis C.
- Tablica 33. Opijatski pacijenti s obzirom na rezultat testa za HIV.
- Tablica 34. Struktura prvodošlih ovisnika u Centar 2000. prema vrsti droge.
- Tablica 35. Svi ambulantno liječeni pacijenti koji su tretirani jednom ili više puta tijekom 2000. u Centru.
- Tablica 36. Distribucija svih pacijenata Centra u 2000. prema glavnom sredstvu.
- Tablica 37. Distribucija opijatskih pacijenata prema tretmanu koji je bio provodan pri zadnjem dolasku u Centar.
- Tablica 38. Distribucija opijatskih pacijenata prema zlorabi glavnog sredstva pri zadnjem dolasku u Centar.
- Tablica 39. Distribucija neopijatskih pacijenata prema zlorabi glavnog sredstva pri zadnjem dolasku u Centar.
- Tablica 40. Opijatski pacijenti s obzirom na rezultat testa za Hepatitis B.
- Tablica 41. Opijatski pacijenti s obzirom na rezultat testa za Hepatitis C.
- Tablica 42. Opijatski pacijenti s obzirom na rezultat testa za HIV.
- Tablica 43. Broj ovisnika s prebivalištem u gradu Zagrebu prema zdravstvenim ustanovama u kojima su tretirani u 1999.
- Tablica 44. Odnos broja svih muških i ženskih prvodošlih pacijenata liječenih 2000. s prebivalištem u gradu Zagrebu.
- Tablica 45. Tko je inicirao dolazak u Centar, zasebno za sve prvodošle pacijente i posebno samo za opijatske prvodošle, s prebivalištem u gradu Zagrebu tijekom 2000.
- Tablica 46. Radni status svih prvodošlih i samo opijatskih pacijenata s prebivalištem u gradu Zagrebu za 2000.
- Tablica 47. Sadašnji uvjeti života svih prvodošlih pacijenata s prebivalištem u gradu Zagrebu i od toga samo za opijatske za 2000.
- Tablica 48. Vrsta tretmana ili terapije koja je započeta kod prvog dolaska pacijenata s prebivalištem u gradu Zagrebu u 2000.

- Tablica 49. Bračni status prvodošlih pacijenata s prebivalištem u gradu Zagrebu u 2000.
- Tablica 50. Imaju li prvodošli pacijenti u 2000. s prebivalištem u gradu Zagrebu imaju djece.
- Tablica 51. Bračni status roditelja pacijenata s prebivalištem u gradu Zagrebu pri prvom dolasku u Centar za 2000.
- Tablica 52. Trajanje uzimanja opijata od prvog uzimanja do javljanja u Centar, za prvodošle pacijente iz Hrvatske (za koje imamo taj podatak) od 1995. do 2000.
- Tablica 53. Prvo sredstvo koje su ikad uzeli opijatski pacijenti, za sve prvodošle u 2000.
- Tablica 54. Način uzimanja glavnog sredstva (opijata) za prvodošle pacijente u 2000. s prebivalištem u gradu Zagrebu.
- Tablica 55. Prosječne dobi početnog uzimanja bilo kojeg sredstva, prvog uzimanja opijata, prvog fiksiranja i dobi kad se javio na liječenje za prvodošle pacijente u 2000. s prebivalištem u gradu Zagrebu.
- Tablica 56. Prosječna dob prvodošlih opijatskih pacijenata iz RH pri prvom dolasku za razdoblje 1990.-2000.
- Tablica 57. Broj opijatskih prvodošlih pacijenata u 2000. s prebivalištem u gradu Zagrebu koji su bar jedanput opijate uzeli intravenozno.
- Tablica 58. Broj opijatskih prvodošlih pacijenata u 2000. s prebivalištem u gradu Zagrebu koji su ikada dijelili pribor za intravenozno uzimanje.
- Tablica 59. Prvodošli pacijenti u Centar za ovisnosti pri KB "Sestre milosrdnice" za razdoblje 1998.-2000. s obzirom na odnos sa zakonom.
- Tablice 60-63. Evaluacija tretmana u Centru za ovisnosti pri KB "Sestre milosrdnice". Usporedba prvih šest mjeseci 2000. i prvih šest mjeseci 2001.
- Tablica 60. Ukupan broj ambulantnih pregleda obavljenih u Centru za ovisnosti pri KB "Sestre milosrdnice" od 1. 1. do 30. 6. 2000. i od 1. 1. do 30. 6. 2001.
- Tablica 61. Broj prvodošlih pacijenata u Centru za ovisnosti pri KB "Sestre milosrdnice" od 1. 1. do 30. 6. 2000. i od 1. 1. do 30. 6. 2001.
- Tablica 62. Vrsta tretmana u kojem su pacijenti bili pri zadnjem dolasku u Centar za ovisnosti pri KB "Sestre milosrdnice" od 1. 1. do 30. 6. 2000. i od 1. 1. do 30. 6. 2001.
- Tablica 63. Stanje pacijenata u odnosu na liječenje pri zadnjem dolasku u Centar za ovisnosti pri KB "Sestre milosrdnice" od 1. 1. do 30. 6. 2000. i od 1. 1. do 30. 6. 2001.
- Tablica 64. Broj ovisnika u Poreču za razdoblje od 1995. do 2000.
- Tablica 65. Distribucija porečkih ovisnika po skupinama (za 2000.)

POPIS SLIKA

- Slika 1. ESPAD 1999., usporedba stanja u RH s prosjekom svih drugih europskih država, sudionica u istraživanju.
- Slika 2. Prvodošli pacijenti za razdoblje 1970.-2000. u Centar za ovisnosti pri KB "Sestre milosrdnice". Posebno su prikazani svi prvi puta liječeni pacijenti, svi opijatski i opijatski s prebivalištem u gradu Zagrebu.

Slika 3. Broj svih prvi puta liječenih pacijenata u Centru za ovisnosti pri KB "Sestre milosrdnice" po godini dolaska za razdoblje 1990.-2000.

Slika 4. Omjer pacijenata i pacijentica za opijatske pacijente s prebivalištem u gradu Zagrebu po godini dolaska za razdoblje 1990.-2000.

Slika 5. Sastav pacijenata po glavnom sredstvu ovisnosti za sve prvodošle pacijente u Centar za ovisnosti pri KB "Sestre milosrdnice" 2000.

Slika 6. Prosječna dob svih prvodošlih opijatskih pacijenata u Centar za ovisnosti pri KB "Sestre milosrdnice", za razdoblje 1990.-2000.

Slika 7. "PIRAMIDA" - Distribucija populacije u odnosu na zlorabitu droga i oblik intervencije prema Nacionalnoj strategiji.

Slika 8. Shematski prikaz načina na koji Centar povezuje svoj terapijski rad s drugim ustanovama i programima koji se bave ovisnicima i povremenim uzimateljima opojnih droga.

Slika 9. Shema koordinacije provođenja Nacionalnog programa.

Slika 10. Podjela sredstava ovisnosti, njihova uporaba, zlorabita i djelovanje.